

πει κανείς να επαναπροσδιορίζεται ό,τι αποκαλείται «πολιτική»: η πολιτική πράξη εμφανίζεται όλο και περισσότερο σαν την τέχνη του να χρησιμοποιείς ένα σύνολο τεχνικών που τις έχουν επεξεργαστεί οι ειδικοί της «πολιτικής επικοινωνίας», για να «προκαλέσεις την κινητοποίηση της κοινής γνώμης», δηλαδή τους κατά το μάλλον ή ήττον τεχνηματικούς καταμερισμούς των γνώμων που παράγονται από τα ινστιτούτα δημοσκοπήσεων με αφετηρία τις ατομικές και ιδιωτικές απαντήσεις που έχουν «συλλεγεί», σε τεχνητή κατάσταση, από έναν πληθυσμό που παραμένει στη μεγάλη πλειονότητά του ελάχιστα ενημερωμένος για τη δόλια συνθετότητα του πολιτικού παιχνιδιού. Κατ’

αυτόν τον τρόπο, σε όλες τις περιπτώσεις, η σφυγμομέτρηση της κοινής γνώμης δημιουργεί την ίδια εντύπωση, που συνίσταται στο να εμφανίσει –με τη συνδυασμένη αρετή της επιβολής μιας προβληματικής και του αθροίσματος μεμονωμένων απαντήσεων– ως λυμένο ένα από τα μείζονα προβλήματα κάθε πολιτικής πράξης, τουτέστιν στο να συγκροτήσει ως τέτοια και την ατομική γνώμη και αυτό που μπορεί να παρουσιαστεί, κυρίως διαμέσου της αντιπροσώπευσης, σαν συλλογική γνώμη.

Μετάφραση: Βαγγέλης Μπισώρης, Ανδρέας Πανταζόπουλος

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ «ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»*

Κώστας Χατζηκυριάκου

ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΓΛΩΣΣΑ τείνουμε να πιστεύουμε ότι αυτός που αρνείται να αξιολογηθεί, αρνείται να κριθεί επειδή υστερεί κάπου ή δεν κάνει καλά τη δουλειά του, δεν πιστεύει στη διαφάνεια και στο να δίνει λογαριασμό. Όσοι δηλώνουν ότι είναι υπέρ της αξιολόγησης συνήθως υπονοούν ότι δεν έχουν να φοβηθούν τίποτε, ότι κάνουν καλά τη δουλειά τους, καλύτερα ίσως και από άλλους, και γι’ αυτό δίκαια απαιτούν την πιστοποίηση αυτού του γεγονότος, την αναγνώριση και ίσως μία ανώτερη θέση από τους άλλους. Με την αξιολόγηση το έργο τους λένε δεν θα χάνεται μέσα στη γενικευμένη ασημαντότητα, ενώ είναι αξιόλογο.

Πρέπει όμως να επισημάνουμε εδώ ότι η μεν λέξη αξιόλογος υπάρχει στο έγκυρο λεξικό του Δημητράκου, είναι μάλιστα αρχαιοελληνική και σημαίνει απλά τον άξιο λόγο και συνακόλουθα, τον σημαντικό, ενώ οι λέξεις αξιολογώ και αξιολόγηση δεν απαντούν σε αυτό, αλλά μόνον σε πολύ μεταγενέστερα λεξικά (όλα μετά το 1990), σαν του Κριαρά, του Μπαμπινιώτη ή του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη το οποίο και ορίζει ότι «αξιολόγηση είναι το αποτέλεσμα του να αξιολογεί κανείς, δηλαδή με κριτήρια υποκειμενικά ή αντικειμενικά να προσδιορίζει την αξία, σημασία, ποιότητα ενός πράγματος συγκρίνοντάς το με άλλα όμοια». Η σύνδεση της έννοιας της αξίας (που προνομιακά συσχετίζεται με τη νεωτερική διαφοροποίηση και την αυτονόμηση της οικονομικής σφαίρας) με την έννοια του αγαθού (που ουδέποτε αποσπάστηκε ολοκληρωτικά από τη σωματική συζήτηση και την αυτοαντίληψη προνεωτερικών κοινωνιών) –σύνδεση με ενδιαφέρουσα ιστορία– οδηγεί συχνά στην έκλειψη των ερωτημάτων: ποιος αξιολογεί, για ποιο σκοπό, με ποια κριτήρια;

Θέλω να πω –ίσως λίγο φλύαρα– ότι το εννοιολογικό έδαφος γύρω από την αξιολόγηση «γλιστρά» αρκετά και προσφέρεται για πρακτικές διγλωσσίας (*doublespeakness*), το δυσοίωνα χαρακτηριστικό

που είδε στο ευρωπαϊκό μέλλον ένας αξιόλογος συγγραφέας της ευρωπαϊκής παράδοσης στην οποία δηλώνουμε πίστη.

Για να αποφύγουμε τις γλίστρες ας δανειστούμε την τέχνη κάποιων ξεχασμένων σχολαστικών και ας σκύψουμε πάνω από τα κείμενα. Παιδί του κειμένου είναι άλλωστε το πανεπιστήμιο.

Η μεγάλη πορεία για την παγίωση του ευρωπαϊκού χώρου της ανώτατης εκπαίδευσης αφήνει μία σειρά κειμενικών ιχνών που συμβολικά αρχίζει με την Μεγάλη Χάρτα (*Magna Charta*) του 1988 στη Μπολόνια, συνεχίζει με τη Διακήρυξη της Σορβόνης (1998), τη Διακήρυξη της Μπολόνια (1999), της Σαλαμάνκα (2001), της Πράγας (2001) και του Βερολίνου (2003). Τα κείμενα αυτά είναι ταυτόχρονα πολιτικά σχέδια προς υλοποίηση, περιγραφές της κατάστασης των πραγμάτων, εκθέσεις απόψεων γι’ αυτήν και νομιμοποιητικοί της μεγάλης πορείας λόγοι. Στην προσεκτική ανάγνωση, στο ξεκλείδωμα αυτών αλλά και άλλων συναφών κειμένων θα πρέπει να βασίσουμε τη συζήτησή μας για την αξιολόγηση και την ποιότητα, τη θέση μας απέναντι σε αυτές καθώς και τις όποιες προτάσεις μας.

Παραδείγματος χάρι, ούτε η λέξη αξιολόγηση ούτε η λέξη ποιότητα απαντούν στη *Magna Charta* που την υπογράφουν πρυτάνεις και όχι υπουργοί. Στο κείμενο αυτό, με αφορμή τα 900 χρόνια από την ίδρυση του παλιότερου πανεπιστημίου της Ευρώπης, το πανεπιστήμιο περιγράφεται ως ιδεώδης τόπος συνάντησης για διάλογο, όπου έρευνα και διδασκαλία είναι αδιάσπαστες δραστηριότητες, και ως θεματοφύλακας της ανθρωπιστικής παράδοσης που αποσκοπεί στην καθολική γνώση. Λιγοστές μόνον λέξεις και φράσεις που δεν ταιριάζουν στην ανθρωπιστικής καταγωγής γλώσσα του κειμένου παρεισφρύνουν: λ.χ. «τεχνολογική ανάπτυξη», «προσφορά υπηρεσιών», επένδυση στη «συνεχιζόμενη εκπαίδευση», «αμοιβαία ανταλλαγή πληροφορίας και δεδομένων», «κατάρτιση», «κινητικότητα».

Δέκα χρόνια αργότερα, στη Διακήρυξη της Σορβόνης, κείμενο που υπογράφουν οι υπουργοί παιδείας της Γερμανίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Μεγάλης Βρετανίας, η γλώσσα αλλάζει εμφανώς και γίνεται η γλώσσα της διαχειριστικής πολιτικής. Ο πανεπιστημιακός θεσμός,

* Το κείμενο αυτό διαβάστηκε στην εκδήλωση για την αξιολόγηση που διοργάνωσε ο σύλλογος μελών Δ.Ε.Π. του πανεπιστημίου Θεσσαλίας στις 28 Ιανουαρίου 2004.

μολονότι επιχειρείται να διαχωριστεί από τον κόσμο του ευρώ και της οικονομίας, συνδέεται ασφυκτικά –θα έλεγα– με την επαγγελματική εξέλιξη ατόμων, «αυτονόητη υποχρέωση [υπογράμμιση δική μου] των οποίων θεωρείται η εκπαίδευση και η επιμόρφωση δια βίου». Πίσω από τη λειτουργική, διαχειριστική γλώσσα ξεπροβάλλει το σκοτεινό πρόσωπο της χειραγώγησης. Ας μη ξεχνιόμαστε, υπάρχουν ακόμη άρχουσες τάξεις που έχουν συμφέροντα. Η ελεύθερη περιόδευση στην ευρωπαϊκή ήπειρο του δασκάλου που διδάσκει τη σοφία του, συνδέεται περίεργα με τη μελλοντική απασχολησιμότητα του σπουδαστή. Εμφανίζονται τα γνωστά μας πια ζητούμενα χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης που κωδικοποιούνται στη Διακήρυξη της Μπολόνια: δύο κύκλοι σπουδών εύκολα αναγνωρίσιμοι και συγκρίσιμοι, ο προπτυχιακός και ο μεταπτυχιακός, που στοχεύουν στην απασχολησιμότητα των πολιτών και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού συστήματος, το σύστημα μεταφοράς διδακτικών μονάδων ECTS, που θα συμπεριλαμβάνει και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, η κινητικότητα. Στο κείμενο αυτό τονίζεται ότι πρέπει να διασφαλιστεί η *ποιότητα*, η οποία ωστόσο δεν ορίζεται, και «να αναπτυχθούν για τον σκοπό αυτό συγκρίσιμα κριτήρια και μεθοδολογίες». Η ποιότητα επανέρχεται στη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα, όπου δηλώνεται ότι ο «ανταγωνισμός εξυπηρετεί και την ποιότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ότι η ποιότητα αποτελεί θεμελιώδη δομικό λίθο της, αλλά ωστόσο δημιουργεί την ανάγκη κάποιας μορφής εξισορρόπησης [...] ανάμεσα στην καθαρά επιστημονική αρτιότητα των παρεχόμενων γνώσεων και την αξία τους ως προς την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη». Ομολογείται ότι «η πρωτογενής σύμφυτη ποιότητα που ενυπάρχει στα εκπαιδευτικά προγράμματα και ιδρύματα δεν ανταποκρίνεται όσο χρειάζεται στις ανάγκες του ευρωπαϊκού πεδίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».

Λόγω χρόνου δεν θα συνεχίσω με άλλα αποσπάσματα, αλλά θα πω ότι ολοένα και περισσότερο στα πιο πρόσφατα κείμενα η διαχειριστική γλώσσα αποκαλύπτει την καταγωγή της στον χώρο των επιχειρήσεων, της οικονομίας και της κοινωνικά αυτονομημένης αγοράς. Το πανεπιστήμιο όπως διορατικά προέβλεψε ο Λυοτάρ, στο βιβλίο του η *Μεταμοντέρνα Κατάσταση*, εδώ και τρεις δεκαετίες, αναδιαρθρώνεται με βάση την αρχή της «επιτελεστικότητας/αποτελεσματικότητας», εγκαταλείποντας τις διάφορες εκδοχές του εθνικού μοντέλου, τον λόγο για τη διαμόρφωση χαρακτήρα, το απελευθερωτικό του ή προοδευτικό πρόταγμά του. Προκρίνει τη λειτουργική χρηστικότητα διαρκώς διαμορφούμενων *προφίλ*, ούτε καν υποκειμενοτήτων. Σαν μανιτάρια ξεπηδούν οργανισμοί και ενώσεις που ειδικεύονται στην ποιότητα και την αξιολόγηση για να συμβουλέψουν τα πανεπιστήμια. Μια νέα αγορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών γεννιέται.

Υπάρχει κάτι που μπορούμε να κάνουμε; Θα κάνω μερικές προτάσεις:

1ον. Όσο το δυνατόν περισσότεροι από εμάς (διδάσκοντες και

διδασκόμενοι, κατ' αρχήν) να μελετήσουμε τα παραπάνω και όλα τα συναφή κείμενα και να συζητήσουμε τι είδους πανεπιστήμιο θέλουμε. Εκκινώντας από εκεί να μελετήσουμε εκ νέου την ιστορία του πανεπιστημίου και τις ποικίλες μεταρρυθμίσεις του. Ειδικότερα προτείνω να οργανώσουμε σε κάθε πανεπιστήμιο μια ομάδα εργασίας ή μελέτης αποτελούμενη από όσους και όσες ενδιαφέρονται και θέλουν να μελετήσουν βασικά κείμενα γύρω από τη συγκρότηση του πανεπιστημίου από τις απαρχές του ως τις ημέρες μας. Η γνώση αυτή είναι πολύ σημαντική για να την αφήσουμε σε ποικίλους ειδικούς που για μια ακόμη φορά επιχειρούν να αντικαταστήσουν την ανθρώπινη κρίση με μια αξιόπιστη υπολογιστική διαδικασία.

2ον. Να επιμείνουμε στην απόσυρση του παρόντος νομοσχεδίου ή οποιουδήποτε συμερίζεται τις βασικές αρχές του που ελάχιστα συνάδουν με την έστω και μόνον στα χαρτιά ομολογημένη αυτονομία του πανεπιστημίου. Στο κάτω κάτω, η διαδικασία της Μπολόνια διαρκώς επισημαίνει ότι σέβεται την αυτονομία των πανεπιστημίων και των εθνικών συστημάτων. Στην κατεύθυνση αυτή λόγου χάρη μπορούμε να απαιτήσουμε την άμεση εκλογή των μελών του εθνικού συμβουλίου διασφάλισης και αξιολόγησης της ποιότητας από τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, παράλληλα, ας πούμε, με την εκλογή των πρυτανικών αρχών.

3ον. Προσωπικά πιστεύω ότι όσοι διαφωνούμε με την πορεία που παίρνουν τα πράγματα θα πρέπει να κτίσουμε την αντιπρότασή μας όχι πάνω σε ένα λόγο που υπερασπίζει κάποιο είδους πανεπιστημίου που κάποτε υπήρξε. Δεν χρειάζεται να υπερασπίσουμε το φάντασμα του μεσαιωνικού πανεπιστημίου (άλλωστε πού είναι οι συντεχνίες, ο αυτοκράτορας και ο πάπας σήμερα;), ούτε το πανεπιστήμιο του γερμανικού ιδεαλισμού. Μια επιτυχής τακτική εκ μέρους μας θα πρέπει να βασίζεται στην αποδοχή ότι υπάρχουν ανάμεσά μας άνθρωποι που συμφωνούν με τη μορφή που προτείνεται να πάρει ο ευρωπαϊκός χώρος ανώτατης εκπαίδευσης. Εμείς θα πρέπει διαρκώς να αναδεικνύουμε τη μερικότητα της πρότασης που πλασάρεται ως καθολική αναγκαιότητα αυτή τη στιγμή, να αμφισβητούμε τον νομιμοποιητικό λόγο της και να μεταφέρουμε τη συζήτηση σε ανοικτή γι' αυτήν εννοιολογικά πεδία. Στη συζήτηση για τη διασφάλιση της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης, όσοι ακόμη εμπνεόμαστε από το «εμείς» που κάποτε ριζικά αμφισβήτησε το πανεπιστήμιο ας εξακολουθούμε να αντιπροτείνουμε ως θέμα συζήτησης το πώς θα επιτύχουμε την ελεύθερη πρόσβαση όλων στα μέσα παραγωγής, διακίνησης και αποθήκευσης της γνώσης.

Ο Κώστας Χατζηκυριάκου διδάσκει μαθηματικά και λογική στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας